

Posudek oponenta diplomové práce

„Kontrolovaná sloboda voľby: Interakcia v nových médiách“

Autor práce: Bc. Eva Jakubčáňinová

Vedoucí práce: Mgr. Jan Brejcha

Diplomová práce Evy Jakubčáňinové si dala za cíl prozkoumat interakci, či interaktivitu, v rámci nových médií a s tím související otázku svobody volby. Téma je to navýsost současné.

Nejprve autorka představuje několik koncepcí, které interakci definují z širšího pohledu (J. B. Thompson) a poté se na ni zaměřuje konkrétněji v souvislosti s novými médii (L. Manovich, D. McQuail, P. A. Mayer, E. J. Downes a S. L. McMillan). Při tom naráží na dva pojmy, které definuje obsáhleji. Jedná se o CMI (computer-mediated interaction) a HCI (human-computer interaction). Po jejich vymezení volí následnou sémiotickou analýzu HCI, jež v sobě do jisté míry zahrnuje i oblast CMI, rozdělenou do popisů softwaru, hardwaru, rozhraní, uživatelského rozhraní a uživatele.

Tyto úvodní definice jí poté slouží k představení kontrolních mechanismů v rámci interakce v případě nových médií. Jakubčáňinová čerpá zejména z autorů, které považuje za „nadčasové“ - Roland Barthes, Michel Foucault a Vilém Flusser. Velmi zajímavě, a dovolím se zeptat, zda je to její vlastní koncepce, rozlišuje dvě úrovně kontroly, a to vnitřní kontrolu, spjatou s charakterem softwaru a programováním, a vnější kontrolu, která navazuje na vnitřní a představuje další nástroje kontroly, útočící na uživatele zvenku.

K představení vnitřní kontroly využívá analýz moci jazyka u Rolanda Barthesa a přeneseně moci jazyka u softwarů a programovacích jazyků v případě nových médií (Hui Kyong Chun a Vilém Flusser). Dále se pak zabývá postavou tvůrce, jenž navrhuje systém s nějakým záměrem, a svévolí, která je ukrytá uvnitř počítače a provádí nesčetné operace bez vědomí uživatele. Musím však přiznat, že si nejsem úplně jistý, zdali se v tomto kontextu může hovořit o svévoli.

Poté se autorka přesouvá k vnější rovině kontroly, kterou představuje na modelu Panoptikonu od Michela Foucaulta. I když připouští, že tento model je již pro současnou situaci kritizovaný (D. Lyon), považuje ho za stále platný. Je pravda, že Foucaultův Panoptikon je velmi podnětný termín, vzpomeňme jeho variace od jiných autorů jako ban-opticon, superpanopticon, synopticon, nicméně tvrdit, že „*Aj napriek tejto námietke sa v súčasnosti i naďalej vysvetľuje dohľad v dnešnej spoločnosti (a obzvlášť v prostredí nových médií) najmä pomocou modelu Panoptika*“, považuji za přehnané, zejména pokud vezmeme v úvahu Deleuzovo Postskriptum ke společnostem kontroly. To však můžeme ponechat debatě při obhajobě. Dovolím si ještě namítnout, že Panoptikon není podle mého názoru ve Foucaultově pojetí posledním mechanismem, ke kterému dospěl vývoj disciplinární společnosti po předcházejícím čase moru. Je však třeba uznat, že Jakubčáňinová při popisu vnější roviny kontroly Foucaultem nekončí a představuje aktuálnější koncepce a souvislosti dnešního dohledu v nových médiích – koncept Dataveillance od Rogera Clarka, Tailoring a současné sociální sítě. Na závěr této části ještě rozlišuje termíny self-monitoring a monitoring, nicméně zde musím přiznat, že na mě její vypracování nepůsobí zcela jasně a přesvědčivě.

V poslední části obrací svou pozornost na uživatele a zkoumá tři scénáře interakce Digitální médium – Uživatel z pohledu možností uživatele narušovat kontrolní mechanismy při interakci. Tyto tři scénáře představuje: 1. vyrovnání sil, 2. zničení sil, 3. asimilace zásahu. To má autorce posloužit k představení možností svobody jednotlivce v interakci. Přiznávám, že toto rozdělení je originální (alespoň zde není zmínka o čerpání z jiného autora), nicméně při tázání po svobodě, a dokonce po svobodě volby, která je v názvu práce, si musím klást hlavní otázku, zda není jednodušší se interakci zcela vyhnout.

Dovolil jsem si shrnout mé čtení této práce, abych mohl závěrem říci, že je to práce sice tématicky rozsáhlá, ale na mě působí také jako roztržštěná a jednotlivé části jsou jakoby poslepované. Pokud měla být jejím cílem kontrola při interakci v nových médiích, a k tomu ještě téma svobody, možná se autorka nemusela zabývat sémiotickým popisem HCI, ale spíše strukturovaně předvést jednotlivé

oblasti, kde se s takovou interakcí setkáváme. Například interaktivita je téměř modlou současného marketingu, a zrovna o této oblasti a její praxi se v práci příliš nedozvíme.

Dovolím se ještě pozastavit nad použitou my formou práce, která předpokládá, že autorka i čtenář nazírají věc stejným způsobem. Tento způsob psaní mi není příliš blízký, jelikož si jako čtenář dovolím i někdy nesouhlasit.

Přes uvedené výtky považuji práci za zdařilou. Eva Jakubčáňinová předvedla, že nastudovala potřebný rozsah literatury a umí na tomto základě předložit samostatnou práci. Navrhuji hodnocení stupněm 2 (velmi dobře).

7. 9. 2010

Mgr. Daniel Slavíček